

28 червня – День Конституції України

Фото Миколи Білокопитова.

Леонід КРАВЧУК: «Конституція не повинна бути ейфорійною»

28 червня Конституції України виповниться шістнадцять років. А ось чи «доживе» до свого вісімнадцятиліття? Очевидно, новому скликанню парламенту випаде вдосконалювати Основний Закон. У цьому переконаний керівник науково-експертної групи з утворення Конституційної Асамблеї, Президент України (1991–1994 рр.) Леонід КРАВЧУК.

Інстинкт самозбереження

– Леоніде Макаровичу, чому ви вважаєте, що нашу Конституцію знову потрібно змінювати?

– Для будь-якої нації завжди була проблема – організувати життя так, щоб воно відповідало певним правилам. Як відомо, в живій природі все робиться на інстинкті. Наприклад, бджоли так чітко організують своє життя, що люди іноді їм дивуються. Здається, ще Маркс писав: найгірший інженер відрізняється від найкращої бджоли тим, що свої проекти він спочатку будує в голові. Отже, щоб побудувати своє життя, потрібен план дій, який відповідатиме корінним інтересам нації і народу. Необхідно знайти своє місце в глобалізованому світі, щоб нас поважали, щоб не намагалися ставити на коліна. Я ставлю собі запитання: чи відповідає наша Конституція такому плану? Ні. Її норми не виписано так, щоб задовольнити стратегічні інтереси суспільства. Її було зроблено... під ситуацію.

Зверніть увагу на парламентські рішення про конституційні зміни: їх вносили на зорі незалежності, була навіть і така пропозиція – ухвалити Декларацію й оголосити її Конституцією. На щастя, нас тоді зупинив здоровий глузд. Після того ми вносили зміни до Конституції УРСР. Це було нагромадження ситуативних цілей, а не стратегічних завдань. Затим узяти-

ся за написання нового Основного Закону.

– Чому ж його так довго писали?

– Верховна Рада була не політично структурованим органом, а конгломератом інтересів різних сил та різних історичних мотивів. Конституцію-96 написали під певний час, в якому постаттю номер один вважався Президент.

– Отже, Конституцію пишуть під потреби певного часу?

– Ми писали. Але так не повинно бути. Я вже казав, що вона має відповідати корінним і стратегічним інтересам нації та народу з урахуванням і сучасного, і минулого, і майбутнього. Конституцію не варто будувати лише на поточному часі. Бо тоді вона не зможе віддзеркалювати наші традиції, історичну пам'ять, особливості Сходу й Заходу країни. Ось і виходить, що ми живемо в умовах відсутності моделі стратегічного бачення України. Моделі реальної, а не такої, яку ми просто хочемо. Якщо ми прагнемо бачити нашу державу, скажімо, такою, як Франція, чи такою, як Швейцарія, то це безглуздя. У них свої традиції, можливості, історія... З огляду на це я і запропонував внести зміни до Основного Закону за допомогою Конституційної Асамблеї.

– Для чого нам ця Асамблея? Невже без неї не можна обійтись?

– Ми побачили, що сама Верховна

Рада України внести конституційні зміни не зможе.

– Як це не зможе? Там – 450 депутатів, десятки докторів і кандидатів наук...

– А ви погляньте на нашу 20-річну історію.

– Уже поглянув: за 20 років ми вже вп'яте звертаємося до проблем Основного Закону. Отримали у спадок радянську Конституцію, внесли до неї зміни. Потім ухвалили Конституційний договір, Конституцію-1996, Конституцію 2004 року. І, врешті, Конституційний Суд «повернув» нам Конституцію-1996. Але претензій до неї не поменшало.

– Отож-бо. В цьому процесі завжди були проблеми. Вони поставали через амбіції, політичні розбіжності й цілі з боку кожної парламентської сили. Тому я й запропонував звернутися до незаангажованих експертів – учених, соціологів, політологів.

– Тобто ви вирішили перейти від політики до науки?

– Насамперед треба перейти до людей, які: а) знають конституційний процес і можуть його написати в ідеалі, б) розуміють, що Конституція не повинна бути ейфорійною. Тут не має бути політики. Ні БЮТ, ні Партія регіонів, ні інші сили не матимуть жодного верховенства.

Пробивна сила

– Який механізм внесення змін до Конституції?

– Конституційна Асамблея готує проект зі змінами до нової Конституції і передає його на розгляд Президентові, а він – до парламенту. Народні депутати можуть із нами погодитись, а можуть і не погодитись. Це їхнє право. Хочу наголосити: нам даремно дорікають, що нібито ми беремо на себе повноваження законодавчого органу. Я ще з самого початку казав: Конституційна Асамблея лише розроблятиме проект зі змінами до Конституції, а не змінюватиме саму Конституцію.

– Ці зміни розглядатимуть уже після парламентських виборів-2012?

– Безумовно.

– Але ж ваші ідеї новообрані депутати можуть узагалі відкинути?

– Можуть. Я цього не заперечую. Але! Якби я в 1991 році керувався саме таким підходом, то не підписував би угоди в Біловезькій пущі. Я тоді міг би сказати: мовляв, наше суспільство до цього не готове.

– Чи можете ви сьогодні сказати, що суспільство вже готове до нових конституційних змін?

– Запропоновані зміни ще потрібно донести до суспільства. Щоб потім не було розмов: мовляв, Консти-

туційна Асамблея працювала «під когось». У будь-якій державі людину цікавить правовий і соціальний захист. Кожне суспільство складається з трьох частин: багаті, заможні і бідні. Якщо Податковий кодекс і Конституція це враховують, то всі живуть у злагоді. А без відчуття справедливості будь-які рішення влади бойкотуватимуть. Наведу приклад з історії Франції: після свого приходу до влади Шарль де Голль написав нову Конституцію. І через 15 років його держава стала однією з успішних у Європі.

– Проте в нас цей процес відбувається за допомогою Асамблеї...

– Так. Ми намагаємося переконати правову еліту, суспільство через «круглі столи» і дискусійні майданчики. Але пробивною силою для конституційних змін буде Президент.

– Український Шарль де Голль?

– Я не хочу так порівнювати. Президент може стати тим, хто розпочав новий етап, побудований на корінних національних інтересах.

– Кажуть, що нинішня Конституція хороша, але її не виконують.

– Відверто кажучи, за останні 20 років Конституції мало хто дотримується. Що це означає? Може, її тому й не виконують, що вона недосконала.

Візьмімо хоча б проблеми власності чи місцевого самоврядування. Ці питання потрібно виписати так, щоб людина була захищена з боку держави. Чому, скажімо, до нас не ідуть інвестори? Нещодавно ми проводили в Лондоні бізнес-тиждень «Україна – Британія». Нас прийняли на «ура». Туди прийшли 18 представників бізнесу, загальний капітал яких сягає майже 40 мільярдів доларів. Вони скаржилися на те, що в нашій країні бізнес не захищений. До речі, особисто до мене й сьогодні звертається чимало іноземців. Проблема одна й та сама: що робити? Гроші вклав, а їх розікрали... До чого я веду? Поки не вирішено питання власності, інвестори завжди ризикуватимуть. Така ж проблема і в простих людей: вкляли гроші в банк, а він «згорів». Що далі?

– З огляду на це, мабуть, варто було б внести до Конституції розділ про відповідальність посадових осіб за недотримання Основного Закону.

– Не знаю, чи буде такий розділ. Але ми про це вже давно говоримо. Зверніть увагу на таку річ: у Конституції написано, що кожний депутат голосує особисто. А якщо ні? Можна було б внести таке уточнення: в разі порушення цієї умови за певних обставин його позбавляють мандата. Якщо норма є, її потрібно виконувати.

Курсом інвентаризації

– Таке враження, що протягом 20 років ми живемо фактично не в конституційному полі...

– Ми живемо в полі, яке хочемо змінити на краще. Щиро хочемо. Звісно, є сили, котрі нам заважають. У каламутній водичці їм легше робити свої справи. Бо ми живемо в недосконалomu конституційному полі.

– Яким ви бачите в подальшому Основний Закон? Зовсім новим чи лише з косметичними правками?

– Ані парламент, ані Конституційна Асамблея не мають повноважень для ухвалення нового Основного Закону. До нього можна й треба лише внести зміни. Коли ми його прочитали, то дійшли висновку, що практично немає статті, яка не потребує уточнень. Тобто є багато прогалин, котрі ще треба заповнити. На мій погляд, необхідно провести інвентаризацію всіх статей і розділів Конституції. Вона має бути реальна. Скільки можна обдурювати людей? Чи можна довіряти політикам, які обіцяють захистити народ, а самі будують вілли, їздять на дорогих авто, отримують пристойні квартири? Мені

доводиться зустрічатися з ветеранами. От вони й кажуть: «Ми вже в такому віці, що можемо впасти й не встати. Ми вас поважаємо й просимо передати владі й комуністам: або допомагайте, або мовчіть, а словами турбуватися не треба». На жаль, політики лише рвуть на собі сорочки і допомагають тільки собі.

– Отже, за вашими прогнозами, кардинальні зміни Конституції вноситиме вже Верховна Рада України VII скликання?

– Вона може або самостійно внести ці зміни, або винести їх на всеукраїнський референдум. Конституція покликана бути угодою між владою і народом. Те, що написано в Основному Законі, має віддзеркалювати проблеми суспільства. Кожний громадянин має відчутти власну причетність до конституційного процесу, в якому враховано його думки та інтереси. Конституція – це фортеця, яка охороняє життя людей. А ми хочемо мати сьогодні одне, завтра – друге, післязавтра – третє. Вранці став на праву ногу – ухвалив одні правила, на ліву – інші. Ще Ціцерон сказав: для написання закону необхідне його

рабське виконання. Візьмімо для прикладу звичайну родину. Хтось має бути в ній старшим, хтось має сказати слово останнім. Я не хочу говорити про себе. Але! Ви чули щось погане про мого сина? Чи міг би він, скажімо, піти в якийсь ресторан і сипати гроші наліво й направо? Я такого уявити не можу. І він – не може. А чи чули ви про мою дружину? Ні. Тому що вона каже так: я можу розповідати лише про родину, а не про політику.

– Скільки, на ваш погляд, потрібно часу для того, щоб ухвалити зміни до Конституції?

– Думаю, це стане можливою наприкінці 2013 – на початку 2014 року.

– І тоді наше життя відразу поліпшиться?

– Я так не сказав би. Але зі змінами до Конституції відкриються нові шляхи. З них приборуть трухляві колоди, що заважають суспільству рухатися з комфортом. Ми повинні відчутти себе гордою нацією, дивитися вперед з перспективою й бажанням виконувати Основний Закон.